

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۴، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۰، صفحات ۴۹-۶۵

عوامل تأثیرگذار بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی: مطالعه موردی پروژه بین‌المللی ترسیب کربن

فرزانه فواندی، حامد چهارسوقی امین، و حسن علی پور*

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۱۱/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۹/۵

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی عوامل تأثیرگذار بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در پروژه بین‌المللی ترسیب کربن در اراضی منطقه حسین‌آباد غیناب شهرستان سریشه استان خراسان جنوبی، از نوع کاربردی است و به روش توصیفی-پیمایشی انجام می‌پذیرد. جامعه آماری ۶۱۶ تن از زنان عضو صندوق اعتبارات خرد پروژه یاد شده را شامل می‌شود که از آن میان، انتخاب ۲۴۴ نفر با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری تصادفی در سال‌های ۸۹-۱۳۸۸ صورت می‌گیرد. روایی پرسشنامه را هیئت تخصصی تأیید می‌کند و پایایی آن نیز از طریق آماره آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۸ تعیین شده، که نشان‌دهنده اعتبار خوب آن است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای «میزان استفاده از مجراهای ارتباطی»، «میزان تسهیلات اعطایی»، «میزان رضایت از صندوق» و «دفعات جلسات آموزشی برگزار شده در زمینه صندوق» بیشترین سهم را در میزان تغییرات متغیر وابسته «موفقیت صندوق» دارند؛ و از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که برای دستیابی به موفقیت بیشتر صندوق‌ها، باید به برنامه‌ریزی دقیق‌تر در زمینه این متغیرها پرداخت.

* به ترتیب، دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند؛ نویسنده مسئول و استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام (h_chaharsoughi@yahoo.com)؛ و عضو هیئت علمی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی.

کلید واژه‌ها: صندوق اعتبارات خرد/ زنان روستایی / ترسیب کربن (پروژه بین‌المللی) / سریشه (شهرستان)/ حسین‌آباد غیناب (منطقه)/ مطالعه موردی.

مقدمه

پدیده نابرابری موجود بین خانوارهای شهری و روستایی و اساساً فقر روستایی از مسائلی است که باعث توجه ویژه به توسعه روستایی در سطح جهان شده است (عمادی، ۱۳۸۴). با عنایت به ارتباط توسعه روستایی با توسعه کشاورزی و نقش اعتبارات خرد در تحقق این دو، ضرورت توجه به اعتبارات خرد در فرایند توسعه روستایی و کشاورزی بیش از پیش روشن می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۵). تأمین مالی خرد، رهیافتی توسعه‌مدار است که برای منفعت‌رسانی به زنان و مردان کم‌درآمد طراحی شده است (مافی، ۱۳۸۶). در این رهیافت، تأمین سریع و آسان اعتبارات، عدم توجه به سودآوری در ارائه خدمات اعتباری، بهبود شرایط زندگی، و برابری دسترسی و تأمین رفاه روستاییان از ویژگی‌های عمده این مداخلات به‌شمار می‌روند (Roht, 1997).

هدف برنامه‌های اعتبارات خرد افزایش درآمد فقرا از طریق ایجاد خوداشتغالی و ارائه خدمات آموزشی برای استفاده بهینه از منابع است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۵). اعتبارات خرد، راهبردی در توسعه اقتصادی با هدف دسترسی زنان و مردم کم‌درآمد به منابع اعتباری برای بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی آنهاست (Anderson and Locker, 2002). این برنامه‌ها از رهیافت‌های مهم فقرزدایی در دهه‌های اخیر است که با ایجاد و گسترش فعالیت‌های درآمدزا، به‌ویژه برای زنان کم‌درآمد، توسعه جوامع محلی را تسهیل می‌کند (رحیمی، ۱۳۸۶).

در دنیای کنونی، دستیابی به اهداف توسعه بدون در نظر گرفتن قشر زنان امکان‌پذیر نیست؛ زیرا در مناطق روستایی، زنان در تولید محصولات کشاورزی از نقشی عمده برخوردارند (طالب و نجفی اصل، ۱۳۸۶). در جامعه امروز ایران نیز زنان نشان داده‌اند

که از توانایی‌ها و قابلیت‌های بالقوه فراوان برخوردارند و در شرایط مناسب، می‌توانند مشارکتی مؤثر در توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی کشور داشته باشند (مقدس فریمانی و همکاران، ۱۳۸۶).

از ۱۳۷۸، اجرای برنامه اعتبارات خرد در ایران از سوی دستگاه‌های دولتی، غیردولتی و بین‌المللی به صورت آزمایشی انجام شده است (مافی، ۱۳۸۶). دولت جمهوری اسلامی ایران با عضویت در چندین کنوانسیون زیست‌محیطی، از جمله «کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی ملل متحد»^(۱) و «کنوانسیون بیابان‌زدایی ملل متحد»^(۲)، فعالیت‌هایی گسترده را برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای آغاز کرده که پروژه ترسیب کربن یکی از آنهاست. این پروژه حاصل فعالیت مشترک دولت ایران، «برنامه عمران ملل متحد»^(۳)، و «تسهیلات جهانی زیست‌محیطی»^(۴) است؛ و با هدف راه‌اندازی فعالیت‌های کوچک درآمدزا از سوی بهره‌برداران ترسیم شده است. پروژه بین‌المللی ترسیب کربن از اواسط ۲۰۰۳ (مهر ماه ۱۳۸۲)، در اراضی حسین‌آباد غیناب شهرستان سریشه استان خراسان جنوبی، با اعتباری معادل ۱/۷ میلیون دلار به مدت شش سال (طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۹) و در حوزه آبخیزی به وسعت ۱۴۴ هزار هکتار در محدوده ۳۱ روستا به اجرا درآمد (عبدی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۵). این پروژه در زمینه‌های گوناگون مانند ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد، احیای مراتع، بسیج جوامع محلی، و ارائه آموزش‌های لازم اقداماتی بسیار شایان توجه را انجام داده است (رضایی گیوشاد، ۱۳۸۷). تجارب به‌دست آمده از اجرای پروژه‌های توسعه روستایی حاکی از آن است که موفقیت مدیریت مشارکتی به سازمان‌دهی مردم محلی بستگی دارد و ورود روستاییان فقیر به درون یک مجموعه سازمان‌دهی شده اولین رکن از اصول بسیج جوامع محلی است (همان).

مسئله اصلی پژوهش حاضر را می‌توان از طریق این پرسش محوری مطرح کرد که «از دیدگاه بهره‌برداران پروژه ترسیب کربن، چه عواملی در موفقیت آن تأثیرگذارند و راهکارهای عملی در راستای دستیابی هر چه بیشتر به اهداف پروژه کدامند؟».

ادبیات تجربی تحقیق

در زمینه مهم‌ترین دلایل موفقیت و عدم موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی، به ترتیب، در استان‌های مازندران و کرمانشاه، نتایج پژوهش قلی‌نیا و همکاران (۱۳۸۴) در قالب تحلیل عاملی نشان داد که برخی از عمده‌ترین عوامل موفقیت صندوق اعتبارات خرد فیروزجاه عبارت است از بالا بودن میزان شاخص‌های سابقه فعالیت در بین زنان فیروزجاه، انگیزه دریافت وام، و زمینه فعالیت در این روستا؛ همچنین، برخی از عمده‌ترین عوامل شکست صندوق‌های اعتبارات خرد در استان کرمانشاه عبارت‌اند از: عدم زمینه‌یابی‌های مناسب از روستاهای هدف، شرایط نامناسب عضویت زنان، و عدم نیازسنجی‌های دقیق از وضعیت زنان روستایی.

پژوهش سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴)، با عنوان «نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی: تجربه بانک کشاورزی»، به بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت طرح حضرت زینب^(س) به شیوه تحلیل «نقاط ضعف و قوت، فرصت‌ها و تهدیدها»^(۵) پرداخته و جامعه آماری پژوهش آنها شامل همه کارشناسان و کارکنان بانک کشاورزی، که در زمینه طرح یاد شده فعالیت داشته‌اند، و نیز همه زنان سرپرست خانوار زیر پوشش طرح حضرت زینب^(س) است که در فاصله سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۱، از بانک کشاورزی برای انجام فعالیت تولیدی تسهیلات دریافت کرده‌اند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، برخی از عوامل مؤثر بر موفقیت طرح عبارت‌اند از: مبلغ تسهیلات دریافت شده، میزان درآمد حاصل از طرح، و میزان آگاهی زنان سرپرست خانوار از شرایط و ویژگی‌های تسهیلات طرح.

معظمی و همکاران (۱۳۸۴)، در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی پوشش و پایداری برنامه‌های اعتبار خرد: مطالعه موردی صندوق اعتبار خرد برای زنان روستایی»، با بهره‌گیری از روش تحلیل علی-ارتباطی و جامعه آماری متشکل از کلیه زنان عضو صندوق اعتبار خرد روستایی سراسر کشور، نشان می‌دهند که: ۱- اثر این برنامه در ایجاد اشتغال دائمی و پایدار، محدود بوده و برای ایجاد اشتغال پایدار، لازم است بازنگری‌هایی در مقدار وام و گروه هدف انجام گیرد؛ ۲- این برنامه، در مقایسه با برنامه‌های دیگر در

سطح بین‌المللی، دارای عملکردی متوسط به لحاظ پایداری بوده است؛ و ۳- در زمینه ایجاد اشتغال درآمدزا و پاره‌وقت، عملکرد این صندوق‌ها موفقیت‌آمیز بوده و باعث افزایش میزان دارایی‌های خانوار شده است.

طالب و نجفی اصل (۱۳۸۶)، در پژوهشی به‌روش تحلیل علی-ارتباطی در میان زنان روستایی سرپرست خانوار شهرستان بوئین‌زهرا، نشان می‌دهند که برخلاف اهداف بیان‌شده در طرح «حضرت زینب (س)» مبنی بر فراهم‌سازی فرصت‌های شغلی برای ایجاد درآمد و نیز توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار، این تسهیلات بیشتر جنبه حمایتی به خود گرفته است و لزوماً به فعالیت مولد منجر نمی‌شود؛ از این‌رو، بیشتر تقویت‌کننده بوده است تا توانمندساز. از آنجا که میزان مبلغ تسهیلات بر نوع مصرف آن تأثیرگذار است، ظاهراً با مبالغ کوچک که حتی برای خرید یک رأس گاو شیری هم کافی نیست، نمی‌توان به افراد فاقد هر گونه امکانات اقتصادی برای ایجاد فعالیت تولیدی کمک کرد و ناگزیر این تسهیلات به مجراهای مصرفی کشیده می‌شوند. بر اساس این پژوهش، اغلب زنان جوان و در سن کار و تلاش و نیز زنان باسوادتر به استفاده از وام‌ها در موارد تولیدی گرایشی نداشته‌اند.

پژوهش آکپابو (Akpabio, 2007) پیرامون زنان روستایی ایالت آکوا ایبوم^(۶) کشور نیجریه، با بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت سازمان‌های غیردولتی^(۷) زنان روستایی این کشور به‌شیوه تحلیل عاملی، نشان می‌دهد که میزان اعتبار، سرمایه‌گذاری کافی سازمان‌های غیردولتی، توانایی سازمان‌های غیردولتی در برآورده ساختن نیازهای اعضا از طریق توزیع منظم اعتبار و بازپرداخت به‌موقع وام توسط اعضا از اولویت‌های مهم عوامل مؤثر بر موفقیت به‌شمار می‌روند.

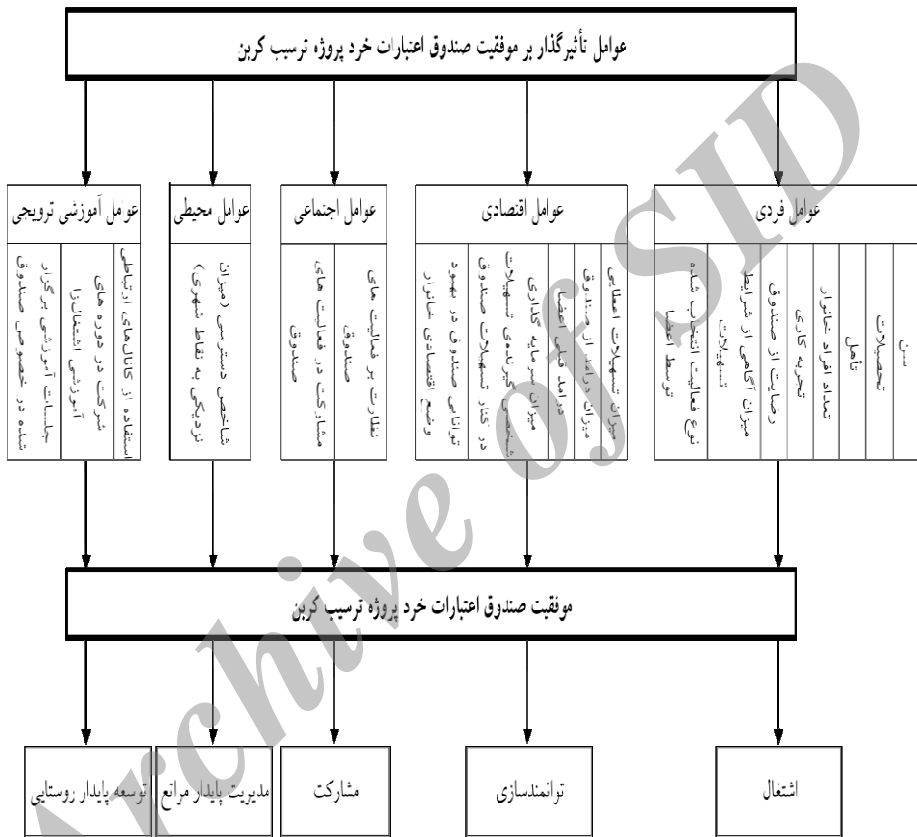
اهداف تحقیق

هدف کلی پژوهش حاضر بررسی عوامل تأثیرگذار بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی پروژه بین‌المللی ترسیب کربن در اراضی منطقه حسین‌آباد غیناب شهرستان سریشه استان خراسان جنوبی است، و اهداف اختصاصی آن عبارت‌اند از:

- ۱- بررسی دیدگاه اعضای صندوق درباره تأثیر عوامل فردی، اجتماعی و اقتصادی بر موفقیت صندوق؛
- ۲- بررسی و اولویت بندی نظرات اعضای صندوق درباره میزان اطلاع و آگاهی از شرایط تسهیلات صندوق، میزان استفاده از مجراهای ارتباطی^(۸) برای کسب اطلاعات فنی پیرامون صندوق، میزان رضایت اعضای صندوق، راهکارهای موفقیت صندوق از دیدگاه اعضای آن، و شاخص های سنجش موفقیت صندوق؛ و
- ۳- بررسی رابطه همبستگی و تحلیل رگرسیونی میان عوامل فردی، اجتماعی و اقتصادی تأثیرگذار بر موفقیت صندوق.

مواد و روش ها

از نظر روش شناسی، تحقیق حاضر کمی و از نظر هدف، کاربردی بوده و در آن، با توجه به اهداف تحقیق، روش توصیفی- پیمایشی به کار رفته است. جامعه آماری تحقیق شامل همه زنان روستایی عضو گروه های توسعه روستایی ساکن در منطقه پروژه ترسیب کربن (منطقه حسین آباد غیناب شهرستان سریشه در استان خراسان جنوبی) به تعداد ۶۱۶ نفر (بر اساس آمار سه ماهه اول ۲۰۱۰) است. از آن میان، با استفاده از فرمول کوکران و طبق نمونه گیری تصادفی ساده، ۲۴۴ تن از اعضای ۲۸ صندوق انتخابی پرسشنامه ها را تکمیل کردند. ابزار تحقیق «پرسشنامه محقق ساخته» بود که برای سنجش پایایی آن، پرسشنامه در اختیار ۳۰ آزمودنی قرار گرفت؛ و پس از انجام مطالعه مقدماتی، پرسش های نامفهوم بازنگری و اصلاح شد. با محاسبه ضریب آلفای کرباخ ۰/۸۸، نسبت به مناسب بودن ابزار تحقیق اطمینان حاصل شد. داده پردازی و محاسبات نیز با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت. با توجه به مبانی نظری تحقیق، از مدل نظری مندرج در شکل ۱ استفاده شده که در آن، شاخص های مربوط به هر کدام از متغیرها نیز آمده است.

منبع: باقیه های تحقیق

شکل ۱- مدل نظری تحقیق

یافته‌ها

بررسی ویژگی‌های فردی و اجتماعی- اقتصادی جامعه مورد مطالعه نشان می‌دهد که متوسط سن زنان مورد مطالعه ۳۴ سال و همچنین، بیشترین فراوانی مربوط به طبقات سنی ۳۱ تا ۴۰ سال (۳۱/۲ درصد) و ۲۱ تا ۳۰ (۳۰/۸ درصد) سال است. حدود ۷۴

درصد افراد، متأهل و بقیه مجرد بوده‌اند. متوسط تعداد اعضای خانواده‌های زنان پنج نفر بوده است؛ و از نظر سطح تحصیلات نیز ۳۸ درصد از اعضا، با بیشترین فراوانی، بی‌سواد بوده‌اند. متوسط مدت سکونت زنان مورد مطالعه در روستاهای مورد بررسی ۳۲/۵ سال و متوسط فاصله روستاها تا مرکز شهر ۴۰ کیلومتر بوده است. همچنین، متوسط تعداد واحد دامی ۲۷ واحد بوده، که کمترین آن شش واحد و بیشترین آن صد واحد دامی برآورد شده است. از مجموع افراد شاغل، ۳۶ درصد با بیشترین فراوانی دارای شغل قالی‌بافی و حدود ۱۶ درصد دارای شغل خیاطی و گلدوزی به‌صورت توأم بوده‌اند. ۵۹ درصد افراد مورد مطالعه از صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی پروژه ترسیب کربن وام دریافت کرده و متوسط تجربه کاری زنان مورد مطالعه در فعالیتی که آغاز کرده‌اند، ۳/۵ سال بوده است. متوسط درآمد ماهانه زنان عضو صندوق، پیش از عضویت و وام‌گیری، حدود یک و نیم میلیون ریال بوده و متوسط میزان سرمایه‌گذاری شخصی اعضای مورد مطالعه نیز در کنار تسهیلات گرفته‌شده از سوی صندوق اعتبارات، حدود هفت میلیون ریال بوده است. از مجموع ۲۴۴ تن از اعضای زن مورد مطالعه، ۷۵ نفر (۳۰/۵ درصد) در کلاس‌های آموزشی-ترویجی در زمینه صندوق شرکت داشته و ۱۶۹ نفر (۶۹/۵ درصد) نیز در این‌گونه کلاس‌ها شرکت نداشته‌اند. بیشتر زنان روستایی از اطلاع و آگاهی متوسط تا بسیار زیاد در زمینه شرایط تسهیلات صندوق اعتبار خرد روستایی برخوردارند، که می‌توان دلیل آن را کسب اطلاعات و آگاهی این زنان از منابع اطلاع‌رسانی مختلف دانست. حدود نیمی از زنان روستایی (۴۸/۶ درصد) تأثیر وام‌های دریافتی بر افزایش درآمد و بهبود وضعیت اقتصادی خانوار را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند، که دلیل آن به نوع نگرش آنها بدین موضوع بازمی‌گردد. حدود نیمی از زنان مورد مطالعه (۴۴/۶ درصد) نیز با بیشترین فراوانی، میزان مشارکت مالی خود را در صندوق در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند، که شاید بتوان دلیل آن را در این نکته دید که هنوز آگاهی‌رسانی کامل در مورد مزایای مشارکت مالی اعضا در صندوق‌ها از طریق منابع اطلاع‌رسانی موجود در منطقه صورت پذیرفته است. همچنین، ۴۷/۳ درصد (۱۱۳ نفر) از زنان مورد مطالعه، با بیشترین فراوانی، اظهار

داشته‌اند که میزان مشارکت فکری آنها در صندوق در حد متوسط بوده است. بدیهی است که مشارکت فکری بالا مستلزم برخورداری از اطلاعات و آگاهی کامل در زمینه صندوق‌هاست که در منطقه مورد مطالعه، هنوز محقق نشده است. حدود ۶۵ درصد از زنان مورد مطالعه، با بیشترین فراوانی، میزان رضایت خود از صندوق را در حد زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند. همچنین، ۳۹/۹ درصد (۹۵ نفر) از آنها، با بیشترین فراوانی، اظهار داشته‌اند که بهره‌گیری آنها از مجراهای ارتباطی برای کسب اطلاعات فنی در زمینه صندوق در حد متوسط بوده، که شاید بتوان این موضوع را با دسترسی محدود نمونه مورد مطالعه بدین مجراهای ارتباطی توجیه کرد. در پژوهش حاضر، «تماس با رئیس و منشی» مهم‌ترین مجرای کسب اطلاعات در زمینه صندوق بوده است و در اولویت اول قرار می‌گیرد، که می‌توان دلیل آن را در ارتباط انسانی نزدیک و صمیمانه اعضا با افراد مورد اشاره دید. همچنین، «استفاده از نشریات و مجلات» در اولویت آخر قرار گرفته، که با سطح بالای بی‌سوادی نمونه مورد مطالعه قابل توجیه است.

بررسی اولویت‌بندی میزان رضایت زنان مورد مطالعه از صندوق نشان می‌دهد که از دیدگاه آنها، به ترتیب، «برخورد ارائه‌دهندگان وام» و «نحوه معرفی افراد برای دریافت وام» در اولویت اول و آخر قرار دارند. همچنین، بررسی اولویت‌بندی راهکارهای پیشنهادی برای موفقیت صندوق از دیدگاه زنان مورد مطالعه نشان می‌دهد که «اعتمادپذیری اعضا نسبت به یکدیگر» از مهم‌ترین شاخص‌های پیشنهادی است (اولویت نخست). همچنین، «کاغذبازی اداری برای اخذ وام» در اولویت آخر قرار گرفته است. بر اساس نتایج بررسی اولویت‌بندی شاخص‌های موفقیت صندوق، میزان موفقیت در زمینه «کاشت نهال در مراتع» و «انجام فعالیت‌های آبخیزداری» دارای بالاترین و پایین‌ترین اولویت است.

برای بررسی رابطه بین متغیرها، با توجه به مقیاس آنها، از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده که نتایج آن به شرح زیر در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱- رابطه بین ویژگی‌های فردی، اجتماعی و اقتصادی زنان روستایی و میزان موفقیت صندوق اعتبارات خرد روستایی

P	r	متغیر
۰/۶۱۲	-۰/۰۳۳	سن
۰/۰۰۰	۰/۲۸۹**	سطح تحصیلات
۰/۷۱۸	-۰/۰۲۴	تعداد افراد تحت تکفل خانوار
۰/۰۰۰	۰/۲۷۷**	دسترسی به نقاط شهری
۰/۰۰۰	۰/۲۳۱**	اطلاع و آگاهی از شرایط تسهیلات
۰/۰۰۰	۰/۲۲۷**	تجربه کاری
۰/۰۰۲	۰/۲۰۳**	دفعات جلسات برگزار شده
۰/۱۷۱	۰/۱۶۱	دفعات شرکت در دوره‌های آموزشی
۰/۰۳۷	۰/۱۸۳*	میزان تسهیلات
۰/۰۵۱	۰/۲۰۲	میزان درآمد از صندوق
۰/۰۱۶	۰/۱۶۲*	میزان رضایت از صندوق
۰/۶۶۶	-۰/۰۵۷	میزان درآمد پیشین زنان
۰/۰۰۲	۰/۲۷۸**	میزان سرمایه‌گذاری شخصی گیرنده تسهیلات
۰/۰۰۰	۰/۳۰۳**	توانایی صندوق در بهبود وضع اقتصادی خانوار
۰/۰۰۰	۰/۴۱۸**	میزان مشارکت مالی در فعالیت‌های صندوق
۰/۰۰۰	۰/۶۸۴**	میزان استفاده از مجراهای ارتباطی

* معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد، ** معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد

منبع: یافته‌های تحقیق

۱- بین دو متغیر «سن» و «میزان موفقیت صندوق»^(۹) رابطه معنی‌دار وجود ندارد؛ یعنی، «میزان موفقیت صندوق اعتبارات خرد پروژه ترسیب کرین» مستقل از

- «سن زنان روستایی» است. تحقیقات سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴) و خدامرادی (۱۳۸۴) عکس نتایج تحقیق حاضر را نشان می‌دهند.
- ۲- بین دو متغیر سطح تحصیلات و میزان موفقیت صندوق رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار در سطح یک درصد وجود دارد؛ یعنی، هر چه سطح تحصیلات زنان بالاتر باشد، میزان موفقیت صندوق نیز بیشتر است. تحقیقات سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴) و رضایی گیوشاد (۱۳۸۷) با تحقیق حاضر همسو است.
- ۳- بین دو متغیر میزان اطلاع و آگاهی زنان از شرایط تسهیلات و میزان موفقیت صندوق رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار در سطح یک درصد وجود دارد؛ یعنی، هر چه میزان اطلاع و آگاهی زنان از شرایط تسهیلات بیشتر باشد، میزان موفقیت صندوق نیز بیشتر است. تحقیقات قلی‌نیا و همکاران (۱۳۸۴) و سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴) با تحقیق حاضر همسو است.
- ۴- بین دو متغیر دفعات شرکت زنان در دوره‌های آموزشی و میزان موفقیت صندوق رابطه‌ای معنی‌دار وجود ندارد؛ یعنی، میزان موفقیت صندوق مستقل از دفعات شرکت زنان در دوره‌های آموزشی است. بررسی‌های سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴)، طالب و نجفی اصل (۱۳۸۶) و رضایی گیوشاد (۱۳۸۹) با تحقیق حاضر همسو نیست.
- ۵- بین دو متغیر میزان تسهیلات اعطایی و میزان موفقیت صندوق رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار در سطح یک درصد وجود دارد؛ یعنی، هر چه میزان تسهیلات اعطایی بیشتر باشد، میزان موفقیت صندوق نیز بیشتر است. بررسی‌های قلی‌نیا و همکاران (۱۳۸۴)، سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴) و حسن‌نژاد (۱۳۸۹) با تحقیق حاضر همسو است.
- ۶- بین دو متغیر «میزان رضایت زنان از صندوق^(۱۰)» و «میزان موفقیت صندوق» رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار در سطح پنج درصد وجود دارد؛ یعنی، هر چه میزان رضایت زنان از صندوق بیشتر باشد، میزان موفقیت صندوق نیز بیشتر است.

تحقیقات قلی‌نیا و همکاران (۱۳۸۴) و سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴) با تحقیق حاضر همسو است.

۷- بین دو متغیر میزان مشارکت مالی زنان در فعالیتهای صندوق و میزان موفقیت صندوق رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار در سطح یک درصد وجود دارد؛ یعنی، هر چه میزان مشارکت زنان در فعالیتهای صندوق بیشتر باشد، میزان موفقیت صندوق نیز بیشتر است. تحقیقات سعدی و عرب‌مازار (۱۳۸۴)، رضایی گیوشاد (۱۳۸۷) و رضایی گیوشاد (۱۳۸۹) با تحقیق حاضر همسو است.

۸- بین دو متغیر میزان استفاده زنان از مجراهای ارتباطی در زمینه صندوق و میزان موفقیت صندوق رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار در سطح یک درصد وجود دارد؛ یعنی، هر چه میزان استفاده زنان از مجراهای ارتباطی در زمینه صندوق بیشتر باشد، میزان موفقیت صندوق نیز بیشتر است.

در گام اول تحلیل رگرسیون، متغیر میزان استفاده از مجراهای ارتباطی (x_{16}) وارد تحلیل شد. این متغیر بیشترین نقش را در میزان موفقیت صندوق داشته است ($R=0/76$ و $R^2=0/57$)؛ با مشاهده ضریب تعیین، می‌توان گفت که متغیر یاد شده حدود ۵۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند. در گام دوم، متغیر میزان رضایت از صندوق وارد معادله شد ($R=0/80$ و $R^2=0/64$)؛ بر اساس یافته‌های موجود، متغیرهای میزان استفاده از مجراهای ارتباطی (x_{11}) و میزان رضایت از صندوق حدود ۶۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. در گام سوم، متغیر میزان تسهیلات دریافتی (x_9) وارد معادله شد ($R=0/81$ و $R^2=0/66$)؛ بدین ترتیب، متغیرهای میزان استفاده از مجراهای ارتباطی، میزان رضایت از صندوق، و میزان تسهیلات دریافتی حدود ۶۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. در گام چهارم، متغیر دفعات جلسات آموزشی برگزار شده در زمینه صندوق (x_7) وارد معادله شد ($R=0/83$ و $R^2=0/68$)؛ بدین ترتیب، متغیرهای میزان استفاده از مجراهای ارتباطی، میزان رضایت از صندوق، میزان تسهیلات دریافتی، و دفعات جلسات آموزشی برگزار شده در زمینه صندوق

حدود ۶۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند. بنابراین، مطابق جدول ۲، معادله خط رگرسیون در گام چهارم بدین صورت است:

$$Y = -0.066 + 0.058X_{16} + 0.21X_{11} + 0.08X_9 + 0.17X_V$$

و معادله استاندارد شده آن نیز بدین صورت خواهد بود:

$$Y = 0.059X_{16} + 0.17X_{11} + 0.001X_9 + 0.07X_V$$

جدول ۲- ضرایب متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیون چندگانه

گام	متغیر	B	خطای استاندارد B	Beta	t	Sig.
اول	استفاده از مجراهای ارتباطی	۰/۷۵۴	۰/۰۷۰	۰/۷۵۹	۱۰/۸۰	۰/۰۰۰
	عدد ثابت	۱/۰۵	۰/۱۹۶	-	۵/۳۷	۰/۰۰۰
دوم	استفاده از مجراهای ارتباطی	۰/۶۷۰	۰/۰۶۸	۰/۶۷۴	۹/۸۸	۰/۰۰۰
	میزان رضایت از صندوق	۰/۳۲۸	۰/۰۸۲	۰/۲۷۳	۴/۰۰	۰/۰۰۰
	عدد ثابت	۰/۰۵۲	۰/۳۰۹	-	۰/۱۶۹	۰/۸۶۶
سوم	استفاده از مجراهای ارتباطی	۰/۶۱۸	۰/۰۶۹	۰/۶۲۲	۸/۹۸	۰/۰۰۰
	میزان رضایت از صندوق	۰/۳۰۳	۰/۰۸۰	۰/۲۵۲	۳/۷۸	۰/۰۰۰
	میزان تسهیلات دریافتی	۰/۰۸۹	۰/۰۰۱	۰/۱۷۱	۲/۵۳	۰/۰۱۳
	عدد ثابت	۰/۱۰۷	۰/۳۰۱	-	۰/۳۵۷	۰/۷۲۲
چهارم	استفاده از مجراهای ارتباطی	۰/۵۸۷	۰/۰۶۹	۰/۵۹۱	۸/۵۳	۰/۰۰۰
	میزان رضایت از صندوق	۰/۲۱۴	۰/۰۸۹	۰/۱۷۷	۲/۴۰	۰/۰۱۸
	میزان تسهیلات دریافتی	۰/۰۸۱	۰/۰۰۱	۰/۱۵۵	۲/۳۳	۰/۰۲۲
	دفعات جلسات برگزار شده	۰/۱۷۲	۰/۰۷۹	۰/۱۶۴	۲/۱۷	۰/۰۳۳
	عدد ثابت	-۰/۰۶۶	-۰/۰۶۶	-	-۰/۰۶۶	۰/۸۲۹

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج تحقیق حاضر، میزان موفقیت زنان مورد مطالعه در پیاده‌سازی برنامه‌ها و طرح‌های خود پس از دریافت وام در حد متوسط است. از دیدگاه اعضا، تأثیر وام-های دریافتی بر افزایش درآمد و بهبود وضعیت اقتصادی خانوار آنها در حد متوسط و تأثیر اجرای پروژه صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی بر میزان ماندگاری افراد مورد مطالعه در روستا (عدم مهاجرت به شهرها) در حد متوسط رو به بالاست. هر چه میزان رضایت از صندوق و نیز مشارکت فکری و مالی اعضا در آن بیشتر باشد، دستیابی صندوق به اهداف مورد نظر بیشتر خواهد بود. از سوی دیگر، نوع فعالیت انتخاب شده از سوی زنان عضو صندوق بر میزان موفقیت آن تأثیرگذار بوده است. به‌طور کلی، می‌توان گفت که از دیدگاه زنان مورد مطالعه، میزان موفقیت صندوق در حد متوسط ارزیابی شده است.

پیشنهادها

- از آنجا که میزان موفقیت زنان در پیاده‌سازی برنامه‌ها و طرح‌های خود پس از دریافت وام در حد متوسط بوده و این وام‌ها بر افزایش درآمد و بهبود وضعیت اقتصادی خانوار تأثیر مثبت داشته است، پیشنهاد می‌شود که زمینه اعطای وام بدین افراد، البته با بهره کم، از سوی مسئولان مربوط فراهم شود؛
- بر اساس نتایج پژوهش حاضر، ممکن است اجرای پروژه صندوق با پیامدهای اجتماعی مثبت مانند جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها همراه باشد، که با امید به همین دستاورد نیز چه بسا عزم مسئولان در انجام این مهم راسخ‌تر شود؛
- از آنجا که هر چه میزان مشارکت فکری و مالی اعضا در صندوق بیشتر باشد، دستیابی صندوق به اهداف مورد نظر بیشتر خواهد بود، پیشنهاد می‌شود که از سوی مسئولان ذی‌ربط زمینه و امکان مشارکت حداکثری اعضا فراهم شود؛ و
- از آنجا که از دیدگاه اعضای صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی، استفاده از مجراهای ارتباطی مناسب (مانند تماس با رئیس و منشی صندوق) بیشترین تأثیر را

بر موفقیت آن دارد، پیشنهاد می‌شود که زمینه بهبود هر چه بیشتر این مجرای ارتباطی فراهم شود.

یادداشت‌ها

1. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)
 2. United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD)
 3. United Nations Development Program (UNDP)
 4. Global Environment Fund (GEF)
 5. Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats (SWOT)
 6. Akwa Ibom
 7. Non-Governmental Organizations (NGOs)
- ۸- در اینجا، منظور از مجراهای ارتباطی ابزارهای کسب اطلاعات فنی در زمینه «صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی پروژه ترسیب کربن» توسط زنان روستایی مورد مطالعه است؛ مانند رادیو و تلویزیون.
- ۹- برای سنجش متغیر ترکیبی وابسته «موفقیت صندوق»، با توجه به یکسانی مقیاس اندازه‌گیری (طیف لیکرت)، گویه‌های هم جهت با استفاده از دستور Compute در نرم افزار آماری SPSS با هم جمع بسته شده‌اند.
- ۱۰- شاخص‌سازی هفت گویه مربوط به «رضایت زنان از صندوق» همانند متغیر ترکیبی موفقیت این صندوق‌ها انجام پذیرفته است.

منابع

- حسن‌نژاد، مریم (۱۳۸۹)، «ارزیابی عملکرد فعالیت‌های مختلف صورت گرفته در راستای پروژه ترسیب کربن به تفکیک جنسیت و نوع گروه توسعه». *نشریه ترویجی اندیشه سبز*. سال ۴، شماره ۶، صص ۲۳-۲۵.
- خدامرادی، شراره (۱۳۸۴)، *بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در توسعه فعالیت‌های آموزشی ترویجی در استان مازندران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.
- رحیمی، عباس (۱۳۸۶)، «اساسنامه صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی». وزارت جهاد کشاورزی، دفتر امور زنان روستایی. قابل دسترسی در: <http://www.jkmt.ir/308D~doc> (تاریخ بازیابی: ۱۳۸۹/۳/۱).
- رضایی گیوشاد، طوبی (۱۳۸۹)، «بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی: مطالعه موردی صندوق‌های اعتباری خرد پروژه ترسیب کربن، حسین‌آباد غیناب در خراسان جنوبی». *نشریه ترویجی اندیشه سبز*. سال ۴، شماره ۶، صص ۱۹-۲۲.

رضایی گیوشاد، طوبی (۱۳۸۷)، *بررسی نقش صندوق‌های خرد اعتباری در توسعه پایدار روستایی: مطالعه موردی صندوق‌های اعتباری خرد پروژه ترسیب کرین، حسین‌آباد غیناب در خراسان جنوبی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مطالعات توسعه، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، عینالی، جمشید و سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۸۵)، «ارزیابی آثار اعتبارات خرد بانکی در توسعه کشاورزی: مطالعه موردی تعاونی‌های خودجوش روستایی شهرستان خدابنده». *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*. سال ۱۴، شماره ۵۶، صص ۴۵-۷۶.

سعدی، حشمت‌الله و عرب‌مازار، عباس (۱۳۸۴)، «نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی: تجربه بانک کشاورزی». *مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد توسعه روستایی و فقرزدایی، آذر ماه ۱۳۸۴*. تهران: مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی (صص ۲۳۵-۲۶۲).

طالب، مهدی و نجفی اصل، زهره (۱۳۸۶)، «پیامد اعتبارات خرد روستایی بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار: نگاهی به نتایج طرح حضرت زینب کبری (س) در روستاهای بومین‌زهره». *فصلنامه روستا و توسعه*. سال ۱۰، شماره ۳، صص ۱-۲۶.

عبدی‌نژاد، غلام‌عباس، پویافر، امیرمسعود و هادربادی، غلامرضا (۱۳۸۵)، «مدیریت مشارکتی و بسیج جوامع محلی: تجربه موفق پروژه بین‌المللی ترسیب کرین». قابل دسترسی در: <http://hablehroud.ir/fa/product> (تاریخ بازیابی: ۱۳۸۹/۳/۱).

عمادی، محمدحسین (۱۳۸۴)، «نقش اعتبارات خرد در تسریع فرایند توسعه روستایی: مقایسه دو دیدگاه». *مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد توسعه روستایی و فقرزدایی، آذر ماه ۱۳۸۴*. تهران: مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی.

قلی‌نیا، محمدجواد، فرید، هادی و فرجی، اسماعیل (۱۳۸۴)، «عوامل مؤثر بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی: مطالعه موردی استان‌های مازندران و کرمانشاه». *مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد توسعه روستایی و فقرزدایی، آذر ماه ۱۳۸۴*. تهران: مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی (صص ۳۴۹-۳۸۱).

مافی، فرزانه (۱۳۸۶)، *اعتبارات خرد: ویژگی‌ها، تجارب، ملاحظات، راهبردها*. تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.

مقدس فریمانی، شهرام و همکاران (۱۳۸۶)، «گرایش روستاییان به صندوق‌های اعتباری روستایی: مطالعه موردی استان تهران». قابل دسترسی در: http://confbank.um.ac.ir/conf_paper_abs-id-1594-cid-14.html (تاریخ بازیابی: ۱۳۸۹/۳/۵).

معظمی، میترا، رحیمی، عباس و طائفه حیدری، اعظم (۱۳۸۴)، «بررسی پوشش و پایداری برنامه‌های اعتبار خرد: مطالعه موردی صندوق اعتبار خرد برای زنان روستایی». *مجموعه مقالات همایش اعتبارات خرد توسعه روستایی و فقرزدایی، آذر ماه ۱۳۸۴*. تهران: مرکز تحقیقات اقتصادی بانک کشاورزی (صص ۳۰۹-۳۲۹).

Akpabio, Iniobong (2007), "Women NGOs and the socio-economic status of rural women in Akwa Ibom State, Nigeria". *Journal of Agriculture and Social Sciences*. Vol. 6, No. 1.

Anderson, C. L. and Locker, L. (2002), "Microcredit, social capital, and common pool resources". *World Development*. Vol. 30, No. 1, pp. 95-105. Published by Elsevier Science Ltd. Available on: <http://www.elsevier.com/locate/worlddev>.

Roht, James (1997), *The Limits of Microcredit as a Rural Development Intervention*. Manchester City: Institute for Development Policy and Management, Manchester University.